

Meilė ir pasirengimas šeimai: vaisingumo pažinimas

Metodinės rekomendacijos

1 DALIS

VAISINGUMO PAŽINIMO ETINIAI ASPEKTAI

Vienintelis žmogus esmingai skiriasi iš viso gyvojo pasaulio, nes tik jis tikra prasme protingas ir laisvas. Protingumas yra paremtas tikslingumo suvokimu bei gebėjimu galvoti ir bendrauti sąvokomis. Žmogus skirtingai nei gyvūnai, gali nepaklusti instinktams. Taigi žmogus yra asmuo, apdovanotas protu ir laisva valia. Dar daugiau, būdami kūniški asmenys, žmonės yra lytiškai diferencijuoti į vyrus ir moteris.

1. ŽMOGUS IR LYTIŠKUMAS

Krikščionybė žmogaus asmenį supranta kaip neatsiejamą kūno ir dvasinės sielos vienvę. Žmogus nėra sutapatinamas tik su kūnu – tai būtų būdinga grynai materialistinei sampratai, nei sutapatinamas su siela, o tai būdinga daugeliui Rytų religijų. Žmoguje susitinka du pradai: medžiaginis (kūnas) ir dvasinis (siela), kurie yra vienas su kitu labai glaudžiai susiję. Taigi kalbama apie žmogišką prigimtį, kuriai būdingas kūniškumas ir dvasiškumas. Žmogus tiesiog yra kūniškas asmuo.

Tiek kūnas, tiek siela yra asmeniškai, t. y. būdingi kiekvienam atskiram žmogui. Tam tikram kūnui tinka tik tam tikra dvasinė siela, kuri yra to kūno gyvybės principas. Dar daugiau, „dėl esminės vienybės su dvasine siela kūnas negali būti traktuojamas tik kaip audinių, organų ir funkcijų derinys, jis negali būti vertinamas lygiagrečiai su gyvūnų kūnu: jis yra sudedamoji dalis asmens, kuris per jį reiškiasi ir veikia“¹. Žmogaus kūnas yra neatsiejam integrali žmogaus asmens dalis ir yra *asmens gėris*, o ne tik *gėris asmeniui*.²

Žmonės, būdami kūniški asmenys, skiriasi vieni nuo kitų savo lytiškumu. Būti žmogumi reiškia būti vyru arba moterimi, reiškia būti lytine būtybe. Kiekvienas žmogus nuo pat savo atsiradimo pradžios yra gavęs lytinį tapatumą, kurį privalo priimti kaip dovaną ir ja džiaugtis. „Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą, pagal savo paveikslą sukūrė jį; vyrą ir moterį sukūrė juos“ (Pr 1, 27). Tą pačią tiesą atskleidžia ir šiuolaikinis mokslas, įrodęs, kad jau nuo pat prasidėjimo, nuo pat zigotos yra nulemta lytis.³

Vyras ir moteris nėra skirtingų rūšių atstovai, bet yra lygiaverčiai asmenys. Dar daugiau, būti vyru ar moterimi nėra tik kažkas biologiško, nes žmogaus kūnas ne tik žmogaus instrumentas, bet yra sudėtinė asmens dalis⁴. Dėl to žmogaus lytiškumas yra svarbus žmogui ne tik giminės pratęsimui, bet yra svarbus

¹ Tikėjimo mokslo kongregacija. Instrukcija *Domon vitae*, 3.

² Plg. A. Narbekovas. *Pasyvios eutanazijos ir užsispyrėliško gydymo netaikymo skirtumas* // *Soter*, 2002. 7 (35); p. 9.

³ Plg. A. Narbekovas, K. Meilius. Biotechnologijos: pagalba ar iššūkis santuokai kaip institucijai? // *Sveikatos mokslai*, 2002, 2 (18); p. 85–86.

⁴ Plg. May E. W. *Sex, Marriage and Chastity: Reflections of a Catholic Layman, Spouse and Parent*. Čikaga 1981, p. 9.

žmogui kaip asmeniui. Pati žmogiškojo buvimo esmė negali būti nusakoma atskirai nuo jos egzistavimo abiem lytimis. Abiejų lyčių asmenų tarpusavio ryšį įgalina kitoniškumas ir papildomumas, kuris nėra tikrai biologinis, bet ir dvasinis. Lytiškumas yra tai, ko žmogus savavališkai nėra pajėgus nusikratyti. Moteris yra asmuo savitu moters buvimo būdu, o vyras yra asmuo savitu vyro buvimo būdu⁵.

Žmogaus lytiškumas – neatsiejama asmens dalis. Mūsų lytiškumas yra svarbus tam, kuo mes esame, ir paveikia mūsų mintis, jausmus ir mūsų veiksmus.⁶

Žmogaus orumas reikalauja, kad jis veiktų turėdamas sąmoningą ir laisvą apsisprendimą, kad jo veiksmai išplauktų iš vidinio asmenybės sprendimo. Tas orumas pasiekiamas, kada žmogus sugeba išsivaduoti iš aistrų vergijos ir siekia laisvai pasirinkto žmogiškąjį kilnumą atitinkančio gėrio.⁷

Logiška teigti, kad jeigu žmogus išsiskiria iš visų gyvūnų, tai ir jo atsiradimas turi būti skirtingas, turi skirtis nuo paprasto dauginimosi. Žmogaus gyvybės perdavimas visų pirma turi būti žmogiškas, nes tik žmogus yra protingas ir laisvas. Taigi tik žmogus gali pažinti tiesą ir tik jis gali sąmoningai išreikšti savo lytiškumą.

Krikščioniškoji etika tradiciškai žmogaus lytiškumą supranta meilės ir *gyvybės perdavimo* prasme.⁸ Visada yra pabrėžiamas nenutraukiamas egzistencinis ir psichologinis ryšys tarp *gyvybę perduodančios* arba prokreacinės žmogaus lytiškumo dimensijos ir *meilę perduodančios* arba asmens jungiančios dimensijos.⁹ Būdami skirtingi dėl savo lyties ir kaip tik dėl to galintys papildyti vienas kitą „jie tampa vienu kūnu“ (Pr 2, 24). Tapimas vienu kūnu yra neatsiejamas nuo naujos gyvybės perdavimo. Kitaip sakant negali būti meilės be vaikų (dirbtinai užkertant kelią naujos gyvybės atsiradimui) ir vaikų be meilės (kada įsikiša technologijos ir atstoja santuokinį lytinį aktą).

„Vyras ir moteris yra sukurti „vienas kitam“ ne todėl, kad Dievas juos būtų sukūręs „pusinius“, „nepilnus“; Jis juos sukūrė asmenų bendrystei, kurioje jie vienas kitam gali pagelbėti, nes yra lygūs kaip asmenys („kaulas mano kaulų“...) ir papildo vienas kitą kaip vyras ir moteris“¹⁰

Kiekvienas asmuo išreiškia savo lytiškumą per kitą asmenį. Tačiau žmogus niekada negali būti priemone, būdamas asmuo jis visada yra tikslas. Žmogus turi būti norimas dėl jo paties kaip asmens. Asmuo negali būti nei išimtinai, nei pirmiausia vartojimo objektas todėl, kad įrankio arba priemonės kito subjekto sumanytam tikslui pasiekti vaidmuo prieštarauja pačiai žmogaus prigimčiai, o meilė yra kaip vienintelė priešybė tam, kad asmuo būtų naudojamas kaip priemonė tikslui pasiekti arba kaip kito žmogaus veiklos įrankis.¹¹

Kada lytinis potraukis yra realizuojamas per lytinį aktą, panaudojant kitą asmenį tik kaip priemonę lytinio potraukio patenkinimui, tuomet yra pažeidžiamas ne tik to asmens lytiškumas, bet ir pats asmuo. Prigimtinė

⁵ Plg. Paškus A. Žmogaus meilės. Vilnius 1995, p. 46.

⁶ Plg. Coleman D. G. Human sexuality: An All-Embracing Gift. New York 1992, p. xv.

⁷ Plg. Gaudium et spes, n. 17.

⁸ Plg. Curran E. Ch. Themes in Fundamental Moral Theology. Notre Dame/ London 1997, p. 178.

⁹ Plg. May E. W. Sex, Marriage and Chastity: Reflections of a Catholic Layman, Spouse and Parent. Chicago 1981, p. 3.

¹⁰ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 372.

¹¹ Wojtyła K. Meilė ir atsakomybė. Vilnius 1994, p.25.

žmogiško orumo teisė saugo patį žmogų ir nustato teisingą santykį su kitais žmonėmis, o vienintelis teisingas santykis tarp asmenų yra meilė ir iš jos išplaukianti pagarba¹².

Kai biblijine kalba sakome „pažino“, mes turime galvoje vyro ir moters „tapimą vienu kūnu“, kada susijungia du asmenys, o ne tik du kūnai. Susijungiant kūnams galimas tik fizinis pajautimas, todėl *santuokinis lytinis aktas yra daugiau nei paprasti lytiniai santykiai tarp vyro ir moters*. Tik santuokinis aktas išlaiko pagarbą santuokiniams gėriams, tokiems kaip santuokinė ištikimybė ir vaikų gėris. Tik šis aktas yra atviras santuokinei meilei ir naujai gyvybei. Taigi santuokinis aktas pagal savo prigimtį yra sujungiantis abi žmogaus lytiškumo dimensijas meilę perduodančią arba asmenis jungiančią ir gyvybę perduodančią arba prokreacinę. Iš tiesų tas ryšys, kuris sujungia šias abi dimensijas, ir yra pati santuoka. Sutuoktiniai savo laisvu apsisprendimu prisiima visas pareigas ir atsakomybę dėl visų santuokos gėrių.¹³ Todėl „tėvystės“ sąvokoje telpa sąmoningas ir valingas pasirinkimo procesas, kuris yra susijęs su visapusišku asmenų bendravimu. Iš esmės santykis tarp asmenų santuokoje nėra tik vyro ir moters tarpusavio santykis, bet savo prigimtimi yra asmenų susivienijimas kaip santykis su *prokreacija*.¹⁴

2. DUALISTINĖ ANTROPOLOGIJA

Šiandien vyraujantis dualistinis požiūris į žmogų ir jo lytiškumą, iškreiptas laisvės bei pačios santuokos suvokimas pažeidžia šį nenutraukiamą ryšį. Pagal dualistinį asmens suvokimą, žmogaus kūnas yra tik gėris asmeniui, kaip instrumentas, o asmuo yra sutapatinamas su sąmoningumu, gebėjimu bendrauti. Iš to išplaukia, kad gyvybės perdavimas yra tik biologinė žmogaus lytiškumo funkcija, o vyro ir moters skirtumai yra tik anatomiciniai. Kiekvienas santuokinis lytinis aktas gali baigtis naujos gyvybės pradėjimu, tačiau lytinis ryšys turi ir kitus tikslus, ne vien tik gyvybės perdavimo, būtent meilės išreiškimą sutuoktiniui. Todėl noras atskirti prokreacinę žmogaus lytiškumo dalį nuo kitų, ne biologinių tikslų visada buvo aktualus.

Kontraceptinių priemonių sukūrimas sudarė sąlygas atskirti prokreaciją, ir daugeliui tai pasirodė esąs išlaisvinantis žmogų iš biologinės tironijos įvykis. Tai savo ruožtu sąlygojo ir klaidingą požiūrį į lytiškumą bei pačią santuoką, nes dėl prokreacijos ekskliudavimo ji pasidarė nebūtina, nebūtina tapo ir tai, kad asmenys būtų priešingos lyties.¹⁵

Dėl tokio požiūrio į lytiškumą vaisingumas, kuris susijęs su naujos gyvybės atsiradimu, tapo trukdžiu bendravimui ir yra traktuojamas tarsi „liga“, kurią reikia „gydyti“. Tai liudija paplitęs kontracepcijos, ypač hormoninės, naudojimas. Kontracepcija tarp sutuoktinių, nors šie ir išreiškia meilę per santuokinį lytinį aktą, parodo jų egoistiškumą, nes yra ekskliuduojamas visiškas savęs dovanojimas, paliekant tik gaunamą pasitenkinimą.

¹² Plg. *Smith E. J.* „Pope John Paul II and Humanae Vitae“ in *Why Humanae Vitae was Right: A Reader*. Ed. Janet E. Smith. San Francisco 1993, p. 236.

¹³ Plg. *May E. W.* „Catholic Moral Teaching on in Vitro Fertilization“ in *Reproductive Technologies, Marriage and the Church*. Ed. The Pope John Center. Braintree 1988, p.115.

¹⁴ Plg. *Wojtyła K.* Meilė ir atsakomybė. P. 295.

¹⁵ Plg. *W. E. May.* Sex, marriage and chastity: reflections of a Catholic layman, spouse and parent. Chicago, Franciscan Herald Press, 1981, p. 3–4.

Kai sutuoktiniai, naudodamiesi antikonceptinėmis priemonėmis, paneigia Kūrėjo moters ir vyro prigimčiai ir jų susijungimui suteiktą prasmę, jie užima Dievo planų „teisėjo“ poziciją ir pažemina žmogaus lytiškumą bei „manipuliuoja juo, o kartu ir savo bei sutuoktinio asmeniu, paniekindami „visiško“ atsidavimo vertingumą. Todėl natūrali „kalba“, kuri išreiškia abipusį, visišką sutuoktinių atsidavimą, dėl antikonceptinių priemonių tampa prieštaringa „kalba“ arba tokia, kuri nereiškia visiško atsidavimo kitam ir yra ne kas kita kaip santuokinis „melas“. Iš čia ne tik kyla atsivėrimo gyvybei paniekimas, bet ir darosi netikra santuokinė meilė, kuri pašaukta visiškam asmeniškam atsidavimui.¹⁶

Kontraceptinis elgesys santuokinį lytinį aktą padaro nepilna asmens išraiška. Kai kūnas nebelaikomas asmenine tikrove, jis numenkinamas iki gryno materialumo ir naudojamas atsižvelgiant tik į malonumo ir veiksmingumo kriterijus. Dėl to ir lytiškumas yra nuasmeninamas ir išnaudojamas; užuot buvęs meilės – savęs dovanojimo ir kito žmogaus priėmimo su visais kaip asmenybės turtais – ženklu, vieta ir kalba, jis vis dažniau tampa įrankiu instinktams patenkinti. Todėl iškraipoma ir klastojama pradinė žmogaus lytiškumo svarba, pats asmuo.¹⁷

Visai kitoks yra požiūris į žmogaus asmenį, jo lytiškumą bei santuoką tų, kurie naudojami natūraliais šeimos planavimo metodais. Šiuo atveju į žmogų yra žvelgiama kaip į kūnišką lytinį asmenį, į vaisingumą – kaip į vieną iš didžiausių asmens gėrių, į santuoką kaip į visišką savęs dovanojimą. „Kūno kalba“ supranti kaip ypatinga priemonė išreikšti vyriškumui ir moteriškumui tarpasmeniniame bendravime, todėl mokslas apie natūralų šeimos planavimą siekia išmokyti šią „kūno kalbą“ teisingai skaityti ir deramu būdu ja naudotis.

3. ATSAKINGA TĖVYSTĖ – MOTINYSTĖ

Vyras ir moteris, kurie kaip sutuoktiniai vienijasi visiškai seksualiai bendraudami, jau vien dėl to patenka į sferą tvarkos, kuri teisingai turi būti vadinama prigimties tvarka, tačiau pastarosios negalima tapatinti su „gamtos tvarka“, nes tai pirmiausia yra egzistavimo ir atsiradimo – prokreacijos tvarka. Dėl buvimo asmeniu natūralus tapimo tėvu ar motina faktas visada turi gilesnę už „gamtinę“, būtent asmeninę prasmę. Todėl reikia pabrėžti, kad vyro ir moters santuokiniame bendravime susitinka dvi tvarkos: prigimties tvarka, siekianti dauginimosi, ir asmens tvarka, pasireiškianti asmenų meile ir siekianti kuo nuodugnesnio jos įgyvendinimo.¹⁸

Šių dviejų tvarkų suderinimas sukelia nemažą įtampą, bet žmogus, būdamas asmeniu, yra paties savęs šeimnininkas ta prasme, kad gali save kontroliuoti ir nėra bejėgis savo aistrų akivaizdoje. Prigimtinių įstatymo laikymasis yra pasiekiamas tik per susivaldymą, kuris yra esminis, palaikant pusiausvyrą tarp bendravimo, per kurį sutuoktiniai siekia intymios vienybės, ir to, kaip jie priima *atsakingą tėvystę*.¹⁹ Atsakinga tėvystė paliečia visą šeimą iš esmės. Sutuoktiniai, vedami savo sąžinės, patys turi nuspręsti kaip išreikšti savo

¹⁶ Plg. *Jonas Paulius II*. Apaštališkoji Adhortacija *Familiaris Consortio*.N. 32.

¹⁷ Plg. *Jonas Paulius II*. *Evangelium Vitae*.N. 23.

¹⁸ Plg. *K. Wojtyła*. *Meilė ir atsakomybė*. Vilnius, Alka, 1994, p. 294–298.

¹⁹ Plg. *A. J. Maida*. *Responsible parenthood in the writings of pope John Paul II // Trust the truth / A symposium on the 12 th anniversary of the encyclical Humanae Vitae*. Braintree, The Pope John Center, 1998, p. 384.

vaisingumą. Bažnyčia, nepaisant jai rodomo priešiško, liudija pasauliui tiesą, palikdama pasitikėjimą žmogumi ir nukreipdama jį į tai, kas ypatingai atspindi jo žmogiškumą, būtent jo atsakomybę. Teisingi sprendimai bus tie, kurie sujungia visus konkrečius faktorius į vieną visumą: socialinio teisingumo poreikį, kartu gerbiant dieviškus įstatymus, asmens orumą ir jo laisvę, šeimą ir sutuoktinių atsakomybę.²⁰

Kaip teisingai turi būti suvokiama atsakinga tėvystė – motinystė? Į tai atsako popiežius Paulius VI enciklikoje *Humanae Vitae*. Kalbėdamas apie biologinius procesus, jis teigia, kad „sąmoninga tėvystė – motinystė reikš, kad gimdytojams reikia pažinti biologinius procesus bei savo funkcijas, susijusias su šiais procesais, ir jas respektuoti, nes žmogaus protas gyvybės perteikimo galioje atranda biologinius dėsnius, kurie priklauso žmogaus kaip asmens, sričiai“.²¹ Natūralus šeimos planavimo metodų (NŠP) pagrindas ir glūdi pirmiausiai savo vaisingumo pažinime, tuo tarpu kontracepciją naudojantiems vaisingumo pažinimas nereikalingas. Kalbėdamas apie prigimties potraukius ir aistras, popiežius Paulius VI teigia, jog „sąmoninga tėvystė – motinystė reikš tai, kad šiuos potraukius reikia protu ir valia valdyti“.²² Čia atsispindi kita esminė natūralių šeimos planavimo metodų taikymo savybė, nes Pasaulinė sveikatos organizacija pateikia tokį NŠP apibrėžimą: „NŠP – tai nėštumo planavimo arba jo išvengimo metodai, grindžiami vaisingų ir nevaisingų mėnesio ciklo fazių nustatymu“. Šis apibrėžimas apima du komponentus, anksčiau paminėtą vaisingumo nustatymą ir seksualinio elgesio reguliavimą atsižvelgiant į šeimos planus.²³ Naudojant kontracepciją, elgesio kontrolė tampa nereikalinga.

Tačiau akivaizdi tiesa yra tai: kad žmogus visur prigimtį suvaldo tuo, kad prisitaiko. *Negalima prigimties nugaltėti, ją prievartaujant. Prigimtis suvaldoma tik remiantis nuodugniu jos tikslingumo ir joje viešpataujančio taisyklingumo pažinimu.* Žmogus suvaldo prigimtį tuo, kad kaskart geriau panaudoja joje slypinčias galimybes. Jei seksualinis santykis remiasi potraukiu, įtraukiant kitą asmenį, tai elgesys su tuo asmeniu jo moralinės vertės atžvilgiu formuojasi netiesiogiai per potraukio reiškimosi seksualiniame santykiyje būdą. „Žmogus gali likti ištikimas asmeniui jam derama meilės tvarka, jei yra ištikimas prigimčiai. Kai prigimtį prievartauja, taip pat „prievartauja“ asmenį, darydamas jį vartojimo, ne meilės objektu“.²⁴

Skirtingai nuo kontraceptinio santuokinio akto, natūralaus ritmo pasirinkimas – tai akceptacija asmens ciklo, tai yra moters, o ryšium su tuo – dialogo, abipusės pagarbos, bendros atsakomybės, susivaldymo akceptacija. Prisiderinimas prie ciklo ir dialogas – tai dvasinio, o vėliau ir fizinio santuokinio bendrumo, taip pat ištikimos asmens meilės, kurios reikalauja santuoka, pripažinimas. Naudojantis natūraliais šeimos planavimo metodais, lytiškumas yra išsaugomas ir ugdomas teisingai ir visiškai žmogiškai, o nėra „naudojamas“ kaip „objektas“, kuris, ardydamas asmeninę sielą ir kūną vienovę, smogia į patį Dievo kūrinį, stipriausią prigimties ir asmens ryšį.²⁵

Atsakinga tėvystė – motinystė yra susijusi ir su fizinėmis, ekonominėmis, psichologinėmis bei socialinėmis sąlygomis, todėl popiežius Paulius VI teigia, kad „sąmoningais tėvais laikysime tuos, kurie, protingai apsigalvoję ir kilnumo skatinami, nusprendžia laukti daugiau vaikų arba dėl rimtų priežasčių pasiryžta ribotą

²⁰ Plg. D. Tettamanzi. Responsible parenthood and the morality of birth control // Natural family planning. Milwaukee, De Rance, Inc., 1980, p. 179–180.

²¹ Popiežius Paulius VI. *Humanae Vitae*. N. 10.

²² Ten pat N. 10.

²³ A. M. Flynn. Natūralūs vaisingumo kontrolės metodai // Medicina, 1993, 3 (29), 39.

²⁴ Plg. K. Wojtyła. Meilė ir atsakomybė. P. 301–302.

²⁵ Plg. Jonas Paulius II. *Familians Consortio*. N. 32.

ar neribotą laiką vaikų negimdyti, bet kartu ir laikytis dorinių įstatymų“ ir pabrėžia, kad „tėvystė – motinystė jungia intymus ryšys su vadinamąja objektyviaja Dievo nustatyta dorine tvarka, kurios aiškintoja yra teisinga sąžinė“ ir kad „tėvystė – motinystė reikalauja, kad vyras ir žmona, nepažeisdami dalykų ir gėrybių tvarkos, pripažintų savo pareigas Dievui, sau, šeimai ir visuomenei“.²⁶

Kitaip sakant, sąmoninga tėvystė – motinystė talpina savyje laisvą abipusį poros sprendimą dėl gimdymo dažnumo ir vaikų skaičiaus; sąžiningą šeimos planavimo pagrindimą Dievo, savo pačių, vaikų ir šeimos bei visuomenės akyse; susipažinimą su Bažnyčios mokymu apie nėštumą ribojančių metodų moralinį leistinumą.²⁷

Aukščiau pateikti duomenys leidžia atsakingai teigti, jog *antropologinis* kontracepcijos ir natūralių šeimos planavimo metodų taikymo santuokoje skirtumas yra gerokai didesnis ir gilesnis, nei paprastai manoma, ir atspindi dvi tarp savęs nesutinkamas asmens ir žmogaus lytiškumo koncepcijas bei skirtingą požiūrį į atsakingą tėvystę – motinystę.²⁸

4. VAISINGUMO PAŽINIMO IR KONTRACEPCIJOS MORALINIAI SKIRTUMAI

Žinant antropologinius NĖP ir kontracepcijos skirtumus bei atsakingos tėvystės – motinystės sampratą, lengviau bus atskleisti moralinius šių metodų skirtumus. Nors Dievas, suteikdamas žmogui laisvę, ir leidžia jam laisvai rinktis veiksmus bei priemones, šiuo atveju NŠP ar kontracepciją, *tačiau žmogus yra atsakingas už jų pasekmes*.

Bažnyčia moko, kad „ten, kur liečiamas vedusiųjų meilės derinimas su gyvybės pratęsimo atsakomybe, moralinis veikslių pobūdis priklauso ne tik nuo geros intencijos ir motyvų, bet taip pat ir nuo objektyvių kriterijų, išplaukiančių iš asmens ir jų veikslių prigimties. Šitie kriterijai išlaiko abipusio atsidavimo pilnutinę prasmę ir vaikų gimdymą tikros meilės kontekste“. Taip pat Bažnyčia pabrėžia, kad jos „vaikams, saugantiems šiuos principus, prokreacijai reguliuoti neleistina naudotis Bažnyčios mokymo pasmerktais būdais“.²⁹

Kadangi moraliu prokreacijos reguliavimo metodu Bažnyčia laiko tik NŠP, o situoktiniai dėl įvairiausių priežasčių naudojami ir kontraceptinėmis priemonėmis, taigi neretai kyla įtampa dėl tokio Bažnyčios mokymo. Įtampa kyla ir pačiame žmoguje, kada jis nepaklūsta moraliniam įstatymui. Iš čia kyla nuomonės, kad katalikybė yra priešinga gyvenimui, kad jos mokymas apie moralę yra atsilikęs, atgyvenęs, nepaisantis prie dabarties sąlygų. Netgi pasigirsta tvirtinimų, kad Bažnyčia prieštarauja mokslui.³⁰

²⁶ *Paulius VI. Humanae Vitae. N. 10.*

²⁷ Plg. *United States Catholic Conference. Human sexuality: a Catholic perspective for education and lifelong learning. Washington D.C., United States Catholic Conference, 1997, p. 44.*

²⁸ Plg. Ten pat. , n. 32.

²⁹ *Gaudium et spes. N. 51.*

³⁰ Plg. *A. Paškus. Tikėjimo ir netikėjimo sąlytis šiandien. Kaunas, Lietuvos Katechetikos Centro Leidykla, 1998, p. 27*

Viena iš priežasčių, kodėl taip paplitęs kontracepcijos naudojimas, yra nematymas NŠP ir kontracepcijos moralinio skirtumo. Net ir Katalikų Bažnyčios teologai yra susiskaldę šiuo požiūriu ir, deja, kai kurie iš jų skelbia klaidingą mokymą. Netgi yra paplitusi nuomonė, kad NŠP – tai natūrali kontracepcija. Tuo tarpu NŠP yra kontracepcijos priešingybė. Popiežius Paulius VI enciklikoje *Humanae Vitae* apibrėžia kontracepciją kaip „veiksmą, kuriuo, ar rengiantis santuokiniam aktui, ar jį atliekant, ar jį atlikus ir numatant natūralias jo pasekmes, būtų siekiama sukliudyti pastoti; toks sukliudymas, ar jis būtų tikslas, ar priemonė šiam tikslui siekti, yra neleistas“.³¹ Akivaizdu, kad toks mentalitetas yra nukreiptas prieš gyvybę ir prieš vaisingumą. Todėl pagal Bažnyčios mokymą kontracepcija visada yra moralinis blogis ir negali būti niekada pateisinamas. Moralumas yra racionalus žmogaus veiksmo orientavimas į gėrį ir savanoriškas protu pažinto gėrio siekimas. Žmogaus veikimo negalima pripažinti morališkai geru vien dėl to, kad jis tinka vienokiam ar kitokiam *tiksliui* pasiekti (šiuo atveju nėštumui išvengti planuojant šeimą), arba tiesiog dėl to, kad subjekto *intencija* yra gera (noras išreikšti santuokinę meilę per santuokinį lytinį aktą). Veikimas yra morališkai geras, kai jis liudija ir žymi, jog asmuo savanoriškai prisiima galutinį tikslą, ir kai *konkretus veiksmas* neprieštarauja *žmogaus gėriui* (šiuo atveju lytiškumo ir vaisingumo gėriui, santuokos gėriui, gyvybės gėriui), kurį tiesoje atpažįsta protas. Jei konkretaus *veiksmo objektas* nesuderinamas su tikruoju asmens gėriu, tai dėl tokio veiksmo pasirinkimo mūsų valia ir mūsų esybė tampa morališkai bloga, vadinasi mes prieštaraujame savo galutiniam tikslui, aukščiausiam gėriui arba pačiam Dievui.³²

Veiksmo objektas priklauso nuo to, ką žmogus, būdamas laisvas ir protingas, pasirenka daryti. Savo laisvu pasirinkimu žmogus išreiškia save kaip moralinį subjektą.³³ Yra tokių veiksmo objektų, kurių negalima palenkti Dievo nustatytai tvarkai ir kurie radikaliai prieštarauja kokiam nors *asmens gėriui*, todėl Bažnyčios moralinėje tradicijoje šie veiksmai vadinami „vidujai blogais“ (*intrinsece malum*): jie yra tokie *visuomet ir patys savaimė*, t. y. dėl paties jų objekto, nepriklausomai nuo veikiančiojo asmens paskesnių intencijų ir aplinkybių. Tokie veiksmai visada yra nepateisinami.³⁴

Prie tokių veiksmų yra priskiriama ir kontracepcija. Paulius VI moko, kad: „Kartais leidžiama pakęsti mažesnę moralinį blogį, norint išvengti didesnio blogio arba patarnauti didesniai gėriui, tačiau niekad, net dėl rimčiausių priežasčių, neleista daryti bloga siekiant gera. Vadinasi, negalima pozityvaus valios akto objektu rinktis to, kas savo esme pažeidžia moralinę darną ir todėl daro gėdą žmogui, nors ir būtų siekiama saugoti ar kelti pavienių žmonių, šeimų ar visuomenės gerovę“.³⁵

Tačiau NŠP prilyginimas natūraliai kontracepcijai (jeigu Bažnyčia pritaria NŠP, tai yra noras parodyti, jog ji moraliniu požiūriu yra tas pats kas ir kontracepcija, todėl Bažnyčia turėtų pritarti ir jai!) išplaukia iš to, kad NŠP atveju, kada yra vengiama nėštumo, ir kontracepcijos atveju yra siekiama to paties tikslo – kad moteris nepastotų. Žmonės neretai nemato jokio skirtumo tame, kokie metodai yra taikomi, jei tikslas ir rezultatas yra toks pat.³⁶ Todėl kontracepcijos šalininkai skelbia, kad nėra kontracepcijos ir natūralaus šeimos planavimo moralinio skirtumo, nes abiem atvejais asmenų *intencija* yra tokia pati, būtent kad santuokinis

³¹ Paulius VI. *Humanae Vitae*. N. 14.

³² Plg. Jonas Paulius II. *Veritatis Splendor*. N. 72.

³³ Plg. A. Narbekovas. *The existential significance of human acts as freely chosen* // Soter, 2000, 4 (32), p. 30.

³⁴ Plg. Jonas Paulius II. *Veritatis Splendor*. N. 80.

³⁵ Paulius VI. *Humanae Vitae*. N. 14.

³⁶ Plg. J. F. Kippley, S. K. Kippley. *The art of natural family planning*. Cincinnati, The couple to couple league, 1994, p. 45.

lytinis aktas nebūtų apvainikuotas nauja gyvybe. Norint atskleisti kontracepcijos ir natūralaus šeimos planavimo metodų taikymo moralinį skirtumą, yra būtina parodyti skirtumą tarp kontraceptinio *veiksmo* ir kontraceptinio *tikslo*.

Kontraceptinis *tikslo* dažnai yra panaudojamas kontracepcijai pateisinti santuokoje, remiantis visumos teorija. Pagal šią teoriją skirtingai žiūrima į atskirus, „izoliuotus“, santuokinius lytinius aktus ir į santuokinius lytinius aktus kaip visumą. Šios teorijos šalininkai pripažįsta, kad prokreacija iš tiesų yra santuokinis gėris, ir kad santuoka ir vaikai yra neatskiriama. Tačiau jie teigia, kad prokreacinis santuokos gėris yra nepažeidžiamas, net jeigu atskiri santuokiniai aktai yra sąmoningai ir laisvai padaromi nevaisingais, su sąlyga, jei šie aktai yra skirti išreikšti santuokinei meilei ir jei sutuoktiniai nėra apskritai nusistatę prieš vaikų gėrį.³⁷

Popiežius Paulius VI enciklikoje *Humanae Vitae* aiškiai teigia, kad „negalima šitokių santuokinių aktų, sąmoningai padarytų nevaisingais, pateisinti argumentuojant, kad esą reikia rinktis blogybę, kuri atrodo mažesnė, ar kad šitokie aktai, įsiterpę tarp vaisingų ankstesnių ir būsimų aktų, esą sudaro su anais tam tikrą vienovę, todėl ir šitokiems aktams persiduodas bendras gerumas“. Toliau jis priduria, kad „visiškai klysta tie, kurie mano, kad santuokinį aktą sąmoningai padarytą nevaisingu ir dėl to iš esmės nedorą, galima esą pateisinti vaisingaisiais viso santuokinio gyvenimo aktais“.³⁸

Tie, kurie santuokoje nori pateisinti kontracepciją, naudoja klaidingą veiksmo moralumo vertinimo metodologiją, būtent konsekvencializmą. Pagal šią teoriją, kuri tapo labai populiari būtent dėl kontracepcijos pateisinimo, suformuojami konkretaus elgesio vertinimo kriterijai remiantis vien tam tikro pasirinkimo numatomų *padarinių* analize (iš čia kilęs konsekvencializmo terminas). Šios teorijos šalininkai teigia, kad pasirinkimas kai kuriuos santuokinius lytinius aktus paversti kontraceptiniais yra nukreiptas į santuokinės meilės stiprinimą. Sekant šia logika peršasi išvada, kad ką sutuoktiniai čia ir dabar daro – jų pasirenkamo veiksmo objektas – yra santuokinės meilės stiprinimas ir, suprantama, geras dalykas. Atrodytų, kad viskas yra gerai, nes ir Jonas Paulius II savo enciklikoje *Veritatis splendor* patvirtino šv. Tomo Akviniečio mokymą, jog „žmogiškojo veiksmo moralumas pirmiausia ir iš principo priklauso nuo sąmoninga valia protingai pasirinkto objekto“.³⁹

Tačiau čia kontraceptinis aktas ar net keletas kontraceptinių aktų šiuo atveju yra pateisinami dėl galutinio tikslo. *Galutinis tikslas, intencija* sutuoktinių, kurie naudojami kontracepcija, ir tų, kurie taiko NŠP, yra geras, kad galėtų išreikšti ir stiprinti santuokinę meilę tapdami vienu kūnu ir nepradėti naujos gyvybės (planuojama šeima). Tačiau *betarpiška intencija* yra skirtinga: kontracepcijos atveju sutuoktiniai daro kažką ar naudoja kažką, kas yra tiesiogiai nukreipta prieš naujos gyvybės atsiradimą, tuo tarpu NŠP atveju sutuoktiniai nors ir žino, kad yra nevaisingos dienos ir nauja gyvybė neatsiras, tačiau jie nedaro nieko tiesiogiai nukreipto prieš gyvybę. Yra akivaizdus skirtumas tarp nenoro, kad kažkas atsitiktų (neatsirastų nauja gyvybė) ir noro, lydimo aktyvių veiksmų, (kontraceptinės priemonės naudojimu), kad tai neatsitiktų.⁴⁰

³⁷ Plg. W. E. May. Catholic bioethics and the gift of human life. Huntington, Our Sunday Visitor Publishing Division, 2000, p. 130.

³⁸ *Paulius VI. Humanae Vitae. N. 14.*

³⁹ *Jonas Paulius II. Veritatis Splendor. N. 78.*

⁴⁰ *R. Lawler, J. Boyle, W. E. May. Catholic sexual ethics: a summary, explanation & defense. Huntington, Our Sunday Visitor, Inc., 1985, p. 168.*

Kad veiksmą galėtume pavadinti kontracetiniu, turi būti dvigubas *pasirinkimas*: pirma, pasirinkimas atlikti lytinį aktą, kuris yra žinoma, susijęs su naujos gyvybės atsiradimu; antra, yra pasirinkimas atsikratyti prokreacinio rezultato. Taigi tai, kas padaro lytinį aktą kontracetinį, yra *pasirinkimas* sunaikinti prokreacinę lytiškumo dimensiją. Kontracepcijos esmė glūdi žmogaus laisvame pasirinkime ir veiksmuose.⁴¹

Todėl kontracepcijos atveju veiksmo objektas nėra santuokinės meilės stiprinimas, bet pasirinkimas čia ir dabar atliekamą santuokinį lytinį aktą padaryti nevaisinga. Toks veiksmo objektas, nukreiptas prieš gyvybę, yra nemoralus.⁴² NŠP atveju, kada yra periodiškai susilaikoma nuo santuokinio lytinio akto nėra kontracetinio pasirinkimo. Išreiškiant santuokinę meilę per santuokinį lytinį aktą, kada yra nevaisingos dienos, tolima intencija gali būti ne prokreacinė, bet ji nėra tiesiogiai anti-prokreacinė kaip yra kontracepcijos atveju. Kontracetinis lytinis aktas yra prieš gyvybę tiek pagal intenciją, tiek pagal pasirinkamą veiksmą (naudoti kontracetinę priemonę).

Kontracepcija įkūnija intenciją vengti nėštumo ir dėl to lytinį aktą padaro skirtingos rūšies aktu – prieš gyvybinių. Lytinis aktas nenaudojant kontracepcijos turi skirtingą struktūrą: tai iš esmės yra gyvybinis aktas tiek fizine, tiek intencijos prasme. Todėl akivaizdu, kad yra glaudus ryšys tarp intencijos ir veiksmo.

NŠP ir kontracepcijos skirtumą parodo ir šis jų palyginimas. NŠP gali būti naudojamas nėštumui išvengti, jei tam yra leistinos moraliai priežastys, bet ir dažnai taikomas su tikslu pradėti naują gyvybę, kada žinomos vaisingos dienos ir galima žinoti, kada įvyks apvaisinimas. Kontracepcijos atveju moteris taip pat gali pastoti, bet tai nebus norėta, bet įvyks dėl kontracepcijos nepatikimumo. Tačiau niekas nenaudoja kontracepcijos su tikslu pastoti. Vadinasi, tai nėra tokie patys metodai, bet iš esmės skirtingi.⁴³

5. VAISINGUMO PAŽINIMO METODŲ PRIVALUMAI

Nė vienas iš nėštumą reguliuojančių metodų nėra be trūkumų. Didžiausias priekaištas NŠP metodų atžvilgiu kyla dėl būtinumo susilaikyti nuo lytinių santykių vaisingomis dienomis. Kitas priekaištas kyla dėl NŠP metodų efektyvumo, kuris paprastai nurodomas kaip nepatikimas. Nėštumą reguliuojančių metodų efektyvumas yra apibūdinamas taip vadinamu Pearl indeksu, kuris parodo kiek moterų iš 100 pastoja per metus, naudodamos vieną kurį nors nėštumą reguliuojantį metodą. Yra tik trys nėštumą reguliuojantys metodai, kurių efektyvumas yra 100 proc.: visiškas susilaikymas nuo lytinių santykių, abiejų kiaušidžių pašalinimas, abiejų sėklidžių pašalinimas. Visi kiti nėštumą reguliuojantys metodai susiję su didesne ar mažesne tikimybe pastoti. NŠP metodų efektyvumas siekia 97–99 proc.⁴⁴ Tačiau renkantis nėštumą reguliuojantį metodą svarbu atsižvelgti ne tik į efektyvumą, bet ir į metodo poveikį sveikatai, į moralinius aspektus. NŠP metodai turi subjektyvių ir objektyvių privalumų kitų nėštumą reguliuojančių metodų atžvilgiu.

⁴¹ Plg. W. E. May. Sex, marriage and chastity, p. 114.

⁴² Plg. J. Finnis. Moral absolutes: Tradition, revision and truth. Washington, D.C., The Catholic University of America Press, 1991, p. 86.

⁴³ Plg. W. E. May. Sex, marriage, and chastity, p. 116–117.

⁴⁴ Plg. Kippley J. F., Kippley S. H. The art of natural family planning, p.153.

NŠP metodų šalininkai nurodo šiuos subjektyvius NŠP metodų privalumus:

1. Šie metodai susiję su atsakomybės pasidalinimu tarp sutuoktinių.
2. Moterys, praktikuojančios NŠP metodus, išreiškia padidėjusį asmens vertės pajautimą dėl gilesnio savo kūno pažinimo.
3. Susilaikymas nuo lytinių santykių vaisingomis dienomis padeda sutuoktiniams patirti pasitikėjimą vienas kitu ir sustiprina meilę, kuri išreiškiama ir kitais būdais, o ne tik perdėtu rūpinimusi tobulo seksualinio malonumo pajautimu, kas neretai yra įtampos tarp sutuoktinių priežastimi.

Dar daugiau yra objektyvių NŠP metodų privalumų, kurie nulemia šių metodų pasirinkimą⁴⁵:

1. Tai labai saugūs metodai, nes neturi medicininės rizikos.
2. Niekada nesukelia aborto.
3. Yra lengvai išmokstami.
4. Lengva taikyti.
5. Išlaiko santuokinio lytinio akto natūralų grožį.
6. Mažiausiai kainuoja.
7. Efektyvūs.
8. Tinka ne tik nėštumo išvengimui, bet ir kūdikio pradėjimui.
9. Atitinka moralinę tvarką.

Andrius Narbekovas, Birutė Obelenienė, Virgilijus Rudzinskas

⁴⁵ Plg. Ten pat, p. 4–6.

